

Табиғатты пайдалану және геоэкология

Абиотикалық факторлар — тірі ағзаларға әсер ететін тірі емес орта факторлары (жарық, температура, ылғалдылық, топырақ, жел, т.б.).

Агроэкожүйе — адам қолымен жасалған экожүйе түрі (егін алқабы, бақ, жайылым).

Адам экологиясы — адамның табиғатпен өзара байланысын, қоршаған ортаға әсерін зерттейтін экология саласы.

Аэробтар — тіршілік етуі үшін ауадағы оттегін қажет ететін организмдер.

Аэрация — топырақ пен судың ауа алмасу процесі, экожүйенің тыныс алуына әсер етеді.

Биогеоценоз — белгілі бір табиғи ортада өзара тығыз байланыста тіршілік ететін тірі организмдер мен олардың ортасының бірлігі.

Биологиялық әртүрлілік — тірі организмдердің түрлік, генетикалық және экожүйелік алуан түрлілігі.

Биосфера — жердің тіршілік ететін қабаты, тірі ағзалардың таралу аймағы.

Биотикалық факторлар — тірі ағзалардың бір-біріне әсері (бәсекелестік, қоректену, симбиоз, т.б.).

Геоэкология — табиғи және әлеуметтік жүйелердің өзара әрекеттесуін, адам мен табиғат арасындағы тепе-теңдікті зерттейтін ғылым.

Геожүйе — табиғи құрамбөліктер (жер бедері, климат, топырақ, су, өсімдік, жануарлар) өзара байланыста болатын географиялық кешен.

Геосфералар — жердің негізгі қабаттары: атмосфера, гидросфера, литосфера, биосфера.

Деградация — табиғи ортаның сапасының төмендеуі, экожүйенің бұзылуы (мысалы, шөлдену, орманның тозуы).

Демалу аймағы (рекреациялық аймақ) — адамдардың тынығуына, демалуына арналған табиғи жер.

Дүниежүзілік табиғат қорғау қоры (WWF) — әлем бойынша экологиялық тұрақтылық пен табиғатты қорғауды насихаттайтын халықаралық ұйым.

Екінші ластану — табиғатты тазарту әрекеттері нәтижесінде пайда болатын қосымша ластану (мысалы, қалдық шлам).

ЕҚТА (ерекше қорғалатын табиғи аумақтар) — табиғи байлықтар мен сирек түрлерді сақтау мақсатында мемлекет қорғауындағы жерлер (қорық, ұлттық парк, заказник).

Жасыл экономика — табиғатты қорғау мен экономикалық өсімді ұштастыратын тұрақты даму моделі.

Жер ресурстары — ауыл шаруашылығына, құрылысқа және өзге мақсаттарға пайдаланылатын жер қоры.

Жердің тозуы — топырақтың құнарсыздануы, эрозияға ұшырауы немесе химиялық ластануы.

Зауыттық ластану — өнеркәсіп орындарынан шығатын зиянды газдар мен қалдықтардың қоршаған ортаға түсуі.

Зиянды қалдықтар — адам мен табиғатқа қауіп төндіретін тұрмыстық және өндірістік қалдықтар.

Инсинерация — қалдықтарды жоғары температурада жағу арқылы жою әдісі.

Интродукция — белгілі бір аймаққа жаңа өсімдік немесе жануар түрін әкеліп бейімдеу.

Климаттық өзгеріс — атмосфера құрамының өзгеруі салдарынан ғаламдық температураның көтерілуі немесе төмендеуі.

Компост — органикалық қалдықтардан алынған табиғи тыңайтқыш.

Қалдықсыз технология — өндіріс процесінде қалдық шығармай, барлық ресурсты толық пайдалануға негізделген технология.

Қалдықтарды қайта өңдеу (рециклинг) — пайдаланылған материалдарды қайта өңдеп, жаңа өнім жасау процесі.

Қоршаған орта — адамды қоршаған табиғи және антропогендік (адам жасаған) орта.

Қорық — табиғаттың бастапқы қалпын сақтап қалуға арналған ерекше қорғалатын аймақ.

Ластану — қоршаған ортаның зиянды заттармен (газ, шаң, қалдық) бүлінуі.

Литосфералық ластану — топырақ пен жер қойнауының химиялық және физикалық тұрғыдан бүлінуі.

Мелиорация — жердің құнарын арттыруға немесе экологиялық жағдайын жақсартуға бағытталған шаралар (суару, құрғату, т.б.).

Мониторинг — қоршаған ортаның жағдайын жүйелі түрде бақылау және талдау процесі.

Нөсерлі эрозия — жаңбыр суы әсерінен топырақтың шайылуы.

Нуклеарлық ластану — радиоактивті заттардың таралуынан экожүйенің бұзылуы.

Өндірістік экология — өндіріс пен қоршаған ортаның өзара әсерін зерттейтін ғылым саласы.

Өзін-өзі қалпына келтіру — экожүйенің табиғи жолмен тепе-теңдігін қайта орнату қабілеті.

Пайдалы қазбалар — жер қойнауындағы табиғи ресурстар, адам қажетіне пайдаланылатын минералдар.

Пестицидтер — ауыл шаруашылығында зиянкестермен күрес үшін қолданылатын химиялық заттар.

Полигон — тұрмыстық және өндірістік қалдықтар жиналатын арнайы орын.

Планетарлық экологиялық дағдарыс — бүкіл әлемдік ауқымдағы табиғи тепе-теңдіктің бұзылуы.

Радиация — радиоактивті элементтерден шығатын энергия түрі.

Рекультивация — бүлінген жерлерді қайта қалпына келтіру шаралары.

Ресурстарды ұтымды пайдалану — табиғи байлықтарды ысырапсыз, тиімді қолдану.

Сақталу аймағы — экологиялық тұрғыдан маңызды табиғи объектілерді қорғауға арналған аймақ.

Сортанданған жер — топырақ құрамында тұз мөлшері артып, құнарсызданған жер.

Су ресурстары — өзен, көл, мұздық, жер асты суларының жиынтығы.

Су тапшылығы — тұщы судың халық пен шаруашылық қажеттіліктерін өтеуге жетіспеушілігі.

Су эрозиясы — ағын судың әсерінен топырақтың шайылуы.

Табиғат пайдалану — табиғи ресурстарды шаруашылық және тұрмыстық мақсатта пайдалану.

Табиғи ресурстар — адамның өмірі мен шаруашылығына қажет табиғи байлықтар (жер, су, орман, пайдалы қазбалар).

Табиғатты қорғау — табиғи ортаны сақтау және экожүйені қалпына келтіру шаралары.

Тұрақты даму — қазіргі ұрпақтың қажеттілігін өтей отырып, болашақ ұрпақтың ресурстарын сақтайтын даму бағыты.

Флора — белгілі бір аймақта өсетін өсімдіктер дүниесі.

Фауна — белгілі бір аймақтағы жануарлар дүниесі.

Шөлдену — топырақтың деградациясы салдарынан жердің шөлге айналуы.

ШРК (шектік рұқсат етілген концентрация) — қоршаған ортада адам денсаулығына қауіпсіз деп саналатын ластаушы заттың ең жоғарғы мөлшері.

Экожүйе — тірі организмдер мен олардың тіршілік ететін ортасының өзара байланысқан жиынтығы.

Экологиялық апат аймағы — экологиялық тепе-теңдік бұзылған, тіршілікке қауіпті аймақ.

Экологиялық дағдарыс — табиғи ортаның бұзылуы мен ресурстардың азаюы нәтижесінде туындайтын ғаламдық мәселе.

Экологиялық ізі (footprint) — адамның табиғатқа тигізетін жалпы әсерін өлшейтін көрсеткіш.

Экологиялық менеджмент — табиғатты қорғау ісін басқарудың заманауи жүйесі.

Энергияның жаңартылатын көздері — сарқылмайтын табиғи энергия түрлері (күн, жел, су, геотермальдық).